

8. Хоментаскас Г.Т. Семья глазами ребёнка / Г.Т. Хоментаскас. – М. : Педагогика, 1989. – 157с.
9. Эриксон Э. Детство и общество / Эрик Эриксон. – СПб. : Ленато АСТ, 1996. – 389с.
10. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений / Л.Б. Шнейдер. – М. : Апрель-пресс, изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 512с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Bazhenova O.V. Gotovnost' k materinstvu: vydelenie faktorov, uslovij psihologicheskogo riska dlja budushhego razvitija rebenka / O.V. Bazhenova, L.L. Baz, O.A. Kopyl // Sinaps. – 2003. – № 4. – S.35–42.
2. Brutman V.I. Formirovanie blagosklonnosti materi k rebenku v period beremennosti / V.I. Brutman, M.S. Radionova // Voprosy psihologii. – 1997. – №6.– S.38–47.
3. Brutman V.I. Predposylki deviantnogo materinskogo povedenija / V.I. Brutman, A.Ja. Varga, I.Ju. Hamitova // Psihol. zhurnal – 2000. – Т. 21. – № 2. – S.79–87.
4. Vinnikott D.V. Malen'kie deti i ih materi / D.V. Vinnikot. – М. : Klass, 1998. – 182s.
5. Kodac'ka N.O. Problemne pole doslidzhennja negativnoï materins'koï povedinki / N.O. Kodac'ka // Sociologija. – 2009. – №5 (67). – veresen'-zhovten'. – S. 35-47.
6. Filippova G.G. Rebjonok dlja roditelej i roditeli dlja rebjonka / G.G. Filippova // Sem'ja i shkola. – 2001. – №7-8. – S.7-9.
7. Filippova G.G. Trudnaja radost' materinstva / G.G. Filippova // Sem'ja i shkola. – 2001. – №1-2. – S.7-9.
8. Homentauskas G.T. Sem'ja glazami rebjonka / G.T. Homentauskas. – М. : Pedagogika, 1989. – 157s.
9. Jerikson Je. Detstvo i obshhestvo / Jerik Jerikson. – SPb. : Lenato AST, 1996. – 389s.
10. Shnejder L.B. Psihologija semejnyh otnoshenij / L.B. Shnejder. – М. : Aprel'-press, izd-vo JeKSMO-Press, 2000. – 512s.

Kazibekova V.F. The dynamics of the value of motherhood in women. Results of research of the dynamics of the value of motherhood at students, pregnant women awaiting first child, and women-mothers described in the article. It was determined that the awareness of the role of the content and functions of the mother, as well as the value of motherhood for a woman from the first (student) to the third (women-mothers) group is increases. It was found that there is focus bias in emphasis from the importance of professional development (at students) to the implementation of the individual personality realization (at women-mothers). It is proved that women perceive all the values, attitudes and reactions associated with raising a child with providing reliable and favorable conditions for its development as a more important and more valuable.

Key words: value, motherhood, dynamics, trends of research motherhood, motherhood awareness.

УДК 159.923:392.3

Капустюк О. М.

СУБ'ЄКТ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН ТА ЙОГО ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПРОСТІР

Капустюк О. М. Суб'єкт сімейних відносин та його індивідуальний психологічний простір. Стаття передбачає аналіз теорій особистісного простору як предмета наукового аналізу; уявлень про принципи побудови та кордони особистісного психологічного простору на різних етапах життєвого циклу сімейних відносин (дошлюбний, молодят і етап сімейних відносин з маленькими дітьми) та проблеми домінування-підпорядкування як одного з аспектів модифікації психологічного простору особистості в системі сімейних відносин.

Ключові слова: індивідуальне психологічне простір, сімейні відносини, домінування-підпорядкування, межі «Я».

Капустюк Е. Н. Субъект семейных отношений и его индивидуальное психологическое пространство. Статья предусматривает анализ теорий личностного пространства как предмета научного анализа; представлений о принципах построения и границ личностного

психологического пространства на различных этапах жизненного цикла семейных отношений (добрачный, молодоженов и этап семейных отношений с маленькими детьми) и проблемы доминирования-подчинения как одного из аспектов модификации психологического пространства личности в системе семейных отношений.

Ключевые слова: индивидуальное психологическое пространство, семейные отношения, доминирование-подчинение, границы «Я».

Постановка проблеми. Роздумаю про сім'ю і сімейні відносини, питанням улаштування, функцій, суспільної і державної ролі сім'ї, як однієї з найдавніших форм людської спільності присвячено чимало робіт ще з часів Платона і Аристотеля. Актуальність даної теми на початку XXI століття зумовлена колосальними економічними соціально-політичними змінами, які відчуває сучасна сім'я у перехідний період розбудови української державності. Для України на сучасному етапі її розвитку як європейської держави створення міцної сім'ї та збереження цілісності родини є важливою соціально-психологічною проблемою в теоретичних та прикладних дослідженнях, оскільки саме ці соціальні інститути відіграють вирішальну роль у формуванні особистості, трансляції духовності та патріотичності майбутнього покоління України.

Сучасні чоловіки і жінки, які левову частку свого часу присвячують роботі, уявляють свою майбутню сім'ю виключно як атмосферу для відновлення працездатності. Відповідно, кожен з партнерів, що на етапі молодят, а в подальшому і на різних етапах сімейних відносин, намагаються окреслити межі свого приватного простору. І, на жаль, як показує сучасна практика, вони не готові до змін суверенності свого психологічного простору. І що не менш важливо, вони не прагнуть змінити що-небудь у цій ситуації, а тому маємо таку невтішну статистику: серед пар, які живуть у цивільному шлюбі, 95% через певний проміжок часу розпадаються. Серед пар, які взяли шлюб, 61% розпадаються протягом 5 років.

Відповідно наше дослідження, яке присвячується вивченню особистого простору у системі сімейних відносин і його трансформації на різних етапах життєвого циклу, є дуже актуальним і своєчасним.

Мета статті полягає в тому, щоб визначити закономірності динаміки та природи особистісного простору в системі подружніх відносин.

Особистісний психологічний простір партнера сімейних відносин є його власною зоною свободи, комфорту і захищеності. Але при цьому варто враховувати і той факт, що такий же простір має й інший партнер. Відповідно, людина, як індивід і повноцінний член сім'ї, повинна навчитися, без шкоди для себе, але дипломатично зрушувати й пересувати межі свого індивідуально-психологічного простору, який відповідно до сімейного статусу свого господаря бере участь у всіх процесах, що відбуваються в зонах сімейного простору на сімейній (і не тільки) території.

Сім'я, як спільнота найближчих людей, також повинна прагнути і досягти того, що потрібно кожному її члену, щоб самій, як соціальній структурі, стати функціональною і потрібною суспільству і своїм членам. Для цього психологічний клімат у родині повинен гармонійно поєднуватися з особистими психологічними просторами всіх членів сім'ї.

Тоді буде надія на те, що сім'я стане не просто функціональною (тобто виконуватиме своє первісне призначення), а й глибоким, змістовним джерелом щастя для всіх своїх членів, надавати відчуття захищеності.

Коли ми говоримо про недоторканність кордонів психологічного простору партнера сімейних відносинах, то ми маємо на увазі безоцінне прийняття чоловіка/дружини з його/її індивідуальними особливостями, недоліками, потребами, які і роблять його/її тієї унікальною особистістю.

Природно, що в процесі притирання деякі особистісні характеристики можуть вступати в конфлікт, вимагаючи взаємних змін. Однак і в цьому випадку недоторканність кордонів не повинна порушуватися агресивним засудженням, шантажем та іншими негативними проявами.

Досить цікаво спробував окреслити межі психологічного простору партнера сімейних відносин Халіль Джебран, письменник 20 століття, в розділі про шлюб у своїй книзі притч «Пророк». Він пише так: «Любіть один одного, але не перетворюйте любов у кайдани: Нехай краще вона буде бентежним морем між берегами ваших душ. Наповнюйте чаші один одного, але не пийте з однієї чаші. Давайте один одному скуштувати свого хліба, але не їжте від одного шматка. Співайте, танцюйте разом і насолоджуйтеся, але нехай кожен з вас буде самотнім, як самотні струни лютні, хоча від них виходить одна музика. Віддавайте ваші серця, але не у володіння один одному. Бо лише рука Життя може прийняти ваші серця. Стійте разом, але не дуже близько один до одного. Бо колони храму стоять окремо, і дуб і кипарис не ростуть поруч» [11].

Наявність психологічного контакту, ступінь розуміння, задоволеність процесом взаємодії і успішність створення ідеальної родини обумовлені вивченням змісту і структури особистісного простору кожного, визначенням меж його персональної території, її динамічних характеристик («порожнечі-наповненості», «твердості-слабкості», «постійності-регідності», «простоти-складності») на різних етапах життєвого циклу сімейних відносин.

Суттєво важливим для розуміння феномену особистісного взаємовпливу є те, що психологічні кордони особистості створюють певний енергетичний простір, який має свій периметр і конфігурацію з власною синергічною специфічною автономною реакцією, окресленою місцем і часом.

Характеристиками, які істотно впливають на зміст, структуру та самоіснування простору є перш за все: ставлення особистості до цього простору в цілому, до свого місця, ролі і функцій в ньому, а також окремих його елементів. Основні види такого ставлення – це очікування, надії та побоювання, значення та наміри тощо. Їх також можна кількісно оцінити за показниками усвідомленості й осмислення відносин [3].

Перший етап у напрямку сімейних відносин – це дошлюбний. Головними завданнями даного етапу є досягнення часткової психологічної та матеріальної незалежності від генетичної (батьківської) родини, набуття досвіду спілкування з іншою статтю, вибір шлюбного партнера, набуття емоційного та ділового досвіду взаємодії з ним. При цьому психологічними умовами оптимізації індивідуального психологічного простору в даний період є:

- Рефлексія мотивів, відносин і почуттів, як своїх власних, так і партнера;
- Заміна емоційного образу обранця на реалістичний;
- Здійснення дошлюбного інформаційного обміну;
- Оцінка стилю спілкування і взаємодії;
- Адекватизація рівня домагань;
- Реалістичне сприйняття партнера і прийняття його;
- Уявне і реальне програвання сценаріїв спільного життя.

Більшість психологів справедливо відзначають, що між партнерами необхідний інформаційний обмін з таких питань, як ціннісні орієнтації та життєві плани; деталі біографії; уявлення про шлюб; рольові очікування і домагання; репродуктивні установки та інше [12]. Надалі це допоможе звести до мінімуму всі болючі зміни, що стосуються власного внутрішнього світу кожного з партнерів.

Взяття шлюбу і період молодят – це перехід на новий рівень відносин, під час якого відбувається закладка міцного і тривалого сімейного життя або ж руйнування, крах відносин. Це період серйозної роботи людей над собою і своїми стосунками. У тому числі і встановлення нових кордонів особистісного психологічного простору кожного з партнерів.

Іншими словами відбувається «притирання», яке необхідно подолати. Партнери сімейних відносин багато часу проводять разом і те, що було непомітно раніше, починає проявлятися у повсякденній спільній життєдіяльності. Люди не можуть прикидатися вічно, і рано чи пізно, все одно демонструють свої звички і якості, часом ненайпозитивніші, можуть виникати думки, що партнер все робить не так, не вчасно, неправильно і т.д. Це неминучі труднощі спільного життя.

Відбувається певний розподіл території та визначення особистісного та емоційного простору кожного з подружжя, вияв кордонів цього простору.

І один з факторів, що сприяє зміні, або точніше пересуванню, меж індивідуального простору, – це адаптація подружжя до спільного життя, під час якої приділяється увага і переглядаються звички, що склалися в «дошлюбний» період. Можливо, одні з цих звичок зазнають певних коригувань, змін до рівня відповідності уявленням партнера. А від інших взагалі доведеться відмовитися заради щасливого спільного майбутнього. Ускладнюється цей процес тим, що більшість із них самоорієнтовані й закладені з дитинства, при цьому використовувалися людиною протягом усього життя.

Другим чинником, що впливає на перебудову простору кожного з партнерів сімейних відносин – це встановлення психологічної і просторової дистанції з генетичними сім'ями. Особливо проблематичним це стає в умовах спільного проживання, або проживання кожного з партнерів в «дошлюбний» період у батьківській родині.

Впливають на межі і набуття досвіду взаємодії у вирішенні питань організації повсякденного побуту родини, прийняття і проведення первинних узгоджень подружніх (сімейних) соціальних ролей.

Наступний фактор – матеріальне забезпечення та фінансова підтримка сім'ї: хто буде заробляти гроші, як будуть вирішуватися фінансові питання, за ким буде залишатися останнє слово, чи буде враховуватися думка того партне-

ра, який менше заробляє або взагалі не заробляє, що кожен з партнерів може собі дозволити і чи може дозволити із «звичного» дошлюбного життя, і що з цього є необхідним для психологічної комфортності кожного з партнерів.

Важливим чинником перегляду кордонів може стати і момент створення інтимності у взаєминах, який часто супроводжується появою сексуальних проблем внаслідок недосвідченості, різниці у вихованні, рівнів бажань та ін. І цей саме той момент, коли кордони повинні пересуватися дуже і дуже обережно, делікатно, поступово.

Для сучасної людини дуже важливою умовою її життєдіяльності є само-реалізація, тобто питання кар'єрного росту. При чому, на сьогоднішній день, це питання є однаково актуальним як для чоловіка, так і для жінки.

Найбільш яскраво це фактор проявляється на етапі появи в сім'ї дитини.

Молода сім'я з маленькими дітьми: даний етап характеризується розподілом ролей, пов'язаних із батьківством та материнством, їх узгодженням, матеріальним забезпеченням нових умов життя сім'ї, пристосуванням до фізичних і психічних навантажень, обмеженням загальної активності подружжя за межами сім'ї, недостатньою можливістю побути на самоті тощо.

Принципово важлива особливість даної стадії життєвого циклу сім'ї – це перехід подружжя до початку реалізації батьківської функції. Формування батьківської позиції – процес у багатьох відношеннях переломний, кризовий для обох батьків, значною мірою зумовлює долю розвитку дітей в сім'ї, характер дитячо-батьківських відносин і розвиток особистості самих батьків, що не може не відбитися на внутрішньому індивідуальному просторі особистості і, відповідно, на його кордонах.

Ряд важливих питань на цій стадії пов'язаний з тим, хто буде доглядати за дитиною. З'являються нові ролі матері та батька. Відбувається своєрідний віковий зсув. До того ж все, що не було опрацьовано між подружжям, має бути опрацьовано в присутності третьої людини.

У даний момент відбувається звуження зони спілкування дружини, що відбивається як на її особистісному психологічному просторі, так і на кліматі сімейних відносин (тут гамма почуттів і відчуттів може бути від полярного «плюса» до полярного «мінуса»). Особливо з урахуванням того, що в цей же час, оскільки матеріальне забезпечення лягає на чоловіка, він «звільняє» себе від догляду за дитиною, і досить часто прагне «відпочити» за межами сім'ї [12].

Таким чином, на перебудову кордонів психологічного простору і його вимір впливають взаємини особистості з іншими суб'єктами, що беруть участь у спільній діяльності [4, 5, 7, 8], які вибудовують динамічну систему відносин і формують багатовимірний міжособистісний простір. А цей простір в свою чергу становить суб'єктивно значимий фрагмент буття і впливає на актуальні напрями і стратегію діяльності особистості.

Таким чином зміна та вибудовування нових кордонів психологічного простору особистості залежать від позитивно, нейтрально і негативно значущих взаємин зі своїм партнером, а також іншими соціальними об'єктами і явищами (реальними або уможливленними). Тобто знаходячись у специфічних зв'язках один

з одним і виконуючи свої функції або ролі відповідно до певних норм, правил, стандартів і закономірностей, межі особистісного простору можуть істотно змінюватися на різних етапах життєвого циклу сімейних відносин.

Що ж стосується проблеми домінування-підпорядкування у системі сімейних відносин, то традиційно її розглядають як: незрілість почуттів; спробу досягти єдності; боротьбу за владу; битву в прийнятті рішень; навіювання гендерних стереотипів, лідерську природу домінування; прийняття-уникнення відповідальності; прояв особистісних особливостей.

Однак психологічна близькість зазвичай негативно корелює зі ставленням домінування-підпорядкування: чим більше влада однієї людини над іншою, тим менша між ними психологічна близькість, оскільки влада – це примус.

В. М. Дружинін, аналізуючи сімейні відносини, зазначає, що в родині в першу чергу реалізуються відносини влади – домінування-підпорядкування. Як правило, з домінуванням пов'язують прийняття соціальної відповідальності, імпровізаційну активність і ініціацію дій [1].

Відносини домінування-підпорядкування, що складаються під час комунікацій партнерів, реалізуються в наступних ситуаціях: «спонукання партнера до дії – згода, обіцянка»; «відстоювання, ствердження власної точки зору в обговоренні – прийняття, згода з нею» (наполягання на своєму); «прагнення привернути увагу партнера, ініціювання розмови – підтримка, розвиток діалогу»; «демонстрування більш високого становища по відношенню до партнера – визнання такого положення», що може бути наслідком різних причин: ієрархічної нерівності, рівня компетенції, прагнення подбати про партнера тощо [12].

Смірнікова О. В. вважає, що домінування є регулярне, відкрите, підкреслене (на відміну від «прихованих важелів» влади) використання влади з постійною апеляцією до своєї переваги. Тоді підпорядкування – постійне слідування волі іншого, залежність від впливу, дій і поведінки іншої людини.

Смірнікова О. В. пов'язує уявлення про домінування, владу і компетентність у подружній парі, де компетентність характеризується як інтегральна характеристика життєдіяльності, спілкування та особистісного розвитку людини. Вона робить акцент на психологічному підґрунті структури компетентності - особистісної зрілості. При цьому вважає, що включення в це поняття вищого рівня знань, умінь і результатів життєдіяльності людини визначається умовою системної організації свідомості [9].

Що ж відбувається у психологічному просторі особистості під час підпорядкування-домінування в системі сімейних відносин?

На кордоні взаємодії зі світом народжується суб'єктність. Межі визначають, що є «Я» і що є "не-Я», чим я володію, а чим ні. Прикордонна лінія показує, де закінчуюся «Я» і починається хтось інший.

Межі визначають особисту ідентичність людини. Встановлюючи кордон, особистість самовизначається і отримує можливість активно вибрати способи самовираження і самоствердження, що не порушують особисту свободу. Якщо особистісний кордон не здійснює цю функцію, ідентичність розмивається.

Встановлюючи кордон, суб'єкт створює можливість та інструмент рівноправної взаємодії. Контакт як найбільш зріла форма взаємодії розвивається саме на кордоні, де зберігається поділ, а об'єднання, що виникло, не порушує цілісність особистості. Якщо кордони особистості не справляються з цією функцією, здатність до контакту підміняється або пасивною маніпуляцією, або агресивною неповагою до інших, ось тут і проявляється в системі сімейних відносин проблема підпорядкування-домінування.

Межі створюють можливість селекції зовнішніх впливів, а також захист від руйнівних впливів. Міцні кордони захищають від спокуси різноманітних залежностей і вад, тобто дозволяє суб'єкту піднятися «над полем». Порушення кордонів веде до розвитку у людини схильності до віктимізації і розвитку комплексу жертви, тобто приймається позиція постійного підпорядкування, навіть коли це йде в розріз всім внутрішнім принципам і переконанням [6].

Дослідники підкреслюють той факт, що для задоволення шлюбом важлива успішна адаптація подружжя у суб'єкт-суб'єктних відносинах, наголошується на необхідності між подружжям саморозкриття, глибокого взаєморозуміння і прийняття поглядів і поведінки партнера, загальних символів в процесі спілкування. Міжособистісне спілкування подружжя тим успішніше, чим більше взаємної емпатії вони виявляють в ньому: без співпереживання, співчуття, співучасті неможливе успішне міжособистісне спілкування між подружжям. Чим точніша комунікація між подружжям, тим успішніші міжособистісні відносини [10].

Висновки. Психологічний простір особистості – це взаємопов'язана система з упевненістю особистісних кордонів, на основі якої формуються сфери ціннісних орієнтацій, міжособистісних відносин і свідомості життя. Що ж стосується особистісних кордонів, то їх адекватні як формування, так і зміна, сприяють гармонізації структурних характеристик особистісного простору.

Формування сімейних відносин відбувається одночасно із змінами в особистісному психологічному просторі. І найбільша комфортність при даних обставинах забезпечується якраз бажанням і здатністю особистості стати суб'єктом власної активності. Тобто вона повинна усвідомити, прийняти і управляти процесом внутрішньої перебудови, детермінованого особистісним змістом. Усвідомлення особистістю себе як суб'єкта життя, за яке вона бере і несе відповідальність, може сприяти формуванню способів самовираження і самоствердження, що не порушують особистої свободи і визначають межі цієї відповідальності, що в подальшому призведе до досягнення ідеалу сімейних відносин.

Ключовими, на мій погляд, чинниками позитивної трансформації психологічного простору є особистісний сенс, особистісна цілісність Я, самоповага, і повага обох партнерів, адекватне сприйняття і прийняття партнера сімейних відносин як цілісної особистості з усіма її недоліками, вадами і перевагами.

Спостерігається тенденція зміни меж особистісного психологічного простору на різних етапах життєвого циклу сімейних відносин (дошлюбний, молодят і етап сімейних відносин з маленькими дітьми), є також і певні відмінності в залежності від статі.

І закінчити цю статтю мені б хотілося словами Папи Іоана Павла II з його відкритого листа до молоді, де він пише: «Ви живете в шлюбі рік або два, і вам здається, що любов згасає. Але вона не згасає. Вона повинна вийти на інший рівень. Однак, чи хочете ви насправді, щоб любов вийшла на цей рівень? Чи готові ви до цього? Чи усвідомлюєте це? »

Список використаних джерел

1. Гребенщикова Т.А., Зачесова И.А. Реализация отношений доминирования-подчинения между членами семьи в повседневном дискурсе // Экспериментальная психология. 2011. Т.4. №4. С.75–88.
2. Дружинин В. Н. Психология семьи. Екатеринбург: Деловая книга, 2000.
3. Колосов А. Психологічний простір особистості кваліфікованого спортсмена. – Режим доступу: <http://lib.sportedu.ru/Press/SP/2009n2/p23-28.htm>
4. Кроник А.А., Хорошилова Е.А. Диагностика взаимопонимания в значимых отношениях // Вопросы психологии. - 1987. - № 1. - С. 128 - 137.
5. Ложкін Г.В., Воляннюк Н.Ю. Психологічна дистанція як фактор організаційного клімату // Соціальна психологія. - 2003. - № 4 (6). - С.36 - 42.
6. Нартова-Бочавер С. К. Психологическое пространство личности: Монография. — М.: Прометей, 2005. — 312 с.
7. Нартова-Бочавер С.К. Понятие "психологическое пространство личности": обоснование и прикладное значение // Психологический журнал. - Т.24 - 2003. - № 6. - С.27 - 36.
8. Перлз Ф. Внутри и вне помойного ведра: Радость. Печаль. Хаос. Мудрость. - М.: Изд-во Института психотерапии, 2001. - 224 с.,11
9. Смирникова О. В. Социально-психологические особенности доминирования-подчинения в супружеской паре : автореф. дис. ... канд. психол. наук : (19.00.05); Моск. открытый соц. ун-т. - Курск : [б. и.], 2005. - 22 с.
10. Смиронова Н. В. Модели взаимодействия супругов и их удовлетворенность браком: Дис. Канд. Психол. Наук. С – П., 2005.
11. Халіль Джебран, «Пророк». – Режим доступу: http://www.e-reading.club/chapter.php/73367/4/Dzhebran_-_Prorok.html
12. Целуйко В. М. Бути разом не можна розлучатися: Як врятувати стосунки. – Режим доступу: http://www.e-reading.club/bookreader.php/99321/Celuiiko_-_Byt'_vmeste_nel'zya_rasstavat'sya._Kak_spasti_otnosheniya.html#label1

Список використаних джерел

1. Grebenshnikova T.A., Zachesova I.A. Realizacija otnoshenij dominirovanija-podchinenija mezhdru chlenami sem'i v povsednevnom diskurse // Jeksperimental'naja psihologija. 2011. Т.4. №4. S.75–88.
2. Druzhinin V. N. Psihologija sem'i. Ekaterinburg: Delovaja kniga, 2000.
3. Kolosov A. Psihologichnij prostir osobistosti kvalifikovanogo sportsmena. – Rezhim dostupu: <http://lib.sportedu.ru/Press/SP/2009n2/p23-28.htm>
4. Kronik A.A., Horoshilova E.A. Diagnostika vzaimoponimaniya v znachimyh otnoshenijah // Voprosy psihologii. - 1987. - № 1. - S. 128 - 137.
5. Lozhkin G.V., Voljanjuk N.Ju. Psihologichna distancija jak faktor organizacijnogo klimatu // Social'na psihologija. - 2003. - № 4 (6). - S.36 - 42.
6. Nartova-Bochaver S. K. Psihologicheskoe prostranstvo lichnosti: Monografija. — М.: Prometej, 2005. — 312 s.
7. Nartova-Bochaver S.K. Ponjatие "psihologicheskoe prostranstvo lichnosti": obosnovanie i prikladnoe znachenie // Psihologicheskij zhurnal. - Т.24 - 2003. - № 6. - S.27 - 36.
8. Perlz F. Vnutri i vne pomojnogo vedra: Radost'. Pechal'. Haos. Mudrost'. - М.: Izd-vo Instituta psihoterapii, 2001. - 224 s.,11

9. Smirnikova O. V. Social'no-psihologicheskie osobennosti dominirovanija-podchinenija v supruzheskoj pare : avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk : (19.00.05); Mosk. otkrytyj soc. un-t. - Kursk : [b. i.], 2005. - 22 s.
10. Smirnova N. V. Modeli vzaimodejstvija suprugov i ih udovletvorennost' brakrm: Dis. Kand. Psihol. Nauk. S – P., 2005.
11. Halil' Dzhebran, «Prorok». – Rezhim dostupu: http://www.e-reading.club/chapter.php/73367/4/Dzhebran_-_Prorok.html
12. Celujko V. M. Buti razom ne mozhna rozluchatisja: Jak vrjatuvati stosunki. – Rezhim dostupu: http://www.e-reading.club/bookreader.php/99321/Celujko_-_Byt'_vmeste_nel'zya_rasstavat'sya._Kak_spasti_otnosheniya.html#label1

Карпустюк Олена. Subject of family relations and his individual psychological space. The article deals with providing the analysis of the theories of personal space as a subject of the scientific analysis; notions about the principles of construction and borders of a personal psychological space at various stages of a life cycle of family relations (premarital, a newly-married couple and a stage of family relations with small children) and problems of domination and submission as one of the aspects of modification of a personality psychological space in the system of family relations.

Keywords: personal psychological space, family relations, domination and submission, borders of "I".

Кармалюк С.П.

РЕАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

Кармалюк С.П. Реалізація молодіжної політики в Україні в сучасних умовах: соціально-психологічні та регіональні аспекти. Найвідчутнішою для молоді державна політика є на регіональному рівні, де безпосередньо вирішується більшість її проблем, створюються необхідні умови для соціального становлення та розвитку юнаків і дівчат. Саме вивчення даного питання, а також механізмів залучення молодого покоління до процесів соціалізації, її громадянського становлення на регіональному рівні присвячене дане дослідження. Нині державна молодіжна політика є принципово відмінною порівняно з політикою попередніх часів, і здійснюється за нових умов, тобто є новим явищем у житті українського суспільства, що залишає її відкритою темою сучасної соціально-психологічної та політичної науки.

Ключові слова: молодіжна політика, регіональна влада, соціалізація.

Кармалюк С.П. Реализация молодежной политики в Украине в современных условиях: социально-психологические и региональные аспекты. Наиболее чувствительной для молодежи есть государственная политика на региональном уровне, где непосредственно решается большинство ее проблем, создаются необходимые условия для социального становления и развития юношей и девушек. Именно изучению этой проблемы, а также механизмов привлечения молодого поколения к процессам социализации, ее гражданского становления на региональном уровне посвящено данное исследование. Современная государственная молодежная политика принципиально отличается от политики предыдущих годов, и осуществляется в новых условиях, то есть, по сути это новое явление в жизни украинского общества, что делает ее открытой темой современной социально-психологической и политической науки.

Ключевые слова: молодежная политика, региональная власть, социализация.

Постановка проблеми. Україна – унітарна держава, тому її державна молодіжна політика з визначеною метою та завданнями здійснюється в єдиному правовому полі, через систему органів державної влади та за участі інших